

Ткачова Олена Вікторівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків
e-mail: sunspring0805@gmail.com
ORCID 0000-0002-4600-9268

doi: 10.21564/2414–990x.143.148859

УДК 343.9–055.2

САМОГУБСТВО ЯК КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЯВИЩЕ: ПРИЧИНИ І СПОСОБИ ЗАПОБІГАННЯ

Проведено аналіз причин самогубства як кримінологічного явища. Констатовано, що воно є статистично сталим, його поширеність корелює з культурно-історичними, етнічними, соціально-економічними та іншими аспектами. Доведено, що загальними причинами самогубства можна визнати: 1) власне соціальні (до них належать, майнова нерівність людей, а також суттєвості за національною, класовою, стратовою, кастовою, професійною та багатьма іншими ознаками); 2) економічні. На спеціально-кримінологічному рівні причини вчинення самогубств доцільно класифікувати за їх місцем виникнення чи акумуляції на: 1) родинні; 2) колегіальні; 3) групові.

Ключові слова: самогубство; причини самогубства; класифікація; кримінологічне явище; спеціально-кримінологічний рівень; вчинення самогубства.

Ткачева Е. В., кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедры криминологии и уголовно-исполнительного права, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.

e-mail : sunspring0805@gmail.com ; ORCID 0000-0002-4600-9268

Самоубийство как криминологическое явление: причины и способы предупреждения

Проанализированы причины самоубийства как криминологического явления. Констатируется, что оно является статистически устойчивым, его распространенность коррелирует с культурно-историческими, этническими, социально-экономическими и другими аспектами. Доказано, что общими причинами самоубийства можно признать: 1) собственно социальные (к ним относятся, имущественное неравенство людей, а также противоречия по национальному, классовому, стратовому, кастовому, профессиональному и многим другим признакам) и 2) экономические. На специально-криминологическом уровне причины совершения самоубийств целесообразно классифицировать в зависимости от места возникновения или аккумуляции на: 1) родственные; 2) колегальные; 3) групповые.

Ключевые слова: самоубийство; причины самоубийства; классификация; криминологическое явление; специально-криминологический уровень; совершение самоубийства.

Постановка проблеми. Наша держава (і влада, і громадянське суспільство, і кожна особа) переживає нині дуже важкі часи (бойові дії, економічні труднощі тощо). З огляду на це вбачається за доцільне ще раз звернути увагу на таке явище, як самогубство, яке тривалий час називали «чумою ХХІ століття». Згідно з опублікованими Всесвітньою організацією охорони здоров'я (далі – ВООЗ) Глобальними оцінками здоров'я близько 800 тис. людей померли у 2016 р. через суїцид, що відповідає 10,8 самогубств на кожні 100 тис. населення. Рівень самогубств у європейському регіоні ще вищий, він досягає 13 випадків на 100 тис. осіб обох статей, примітно, що понад 20 – серед чоловіків (до речі, найбільший цей показник у таких регіонах, як Литва та Російська Федерація, де кількість самогубств серед чоловіків перевищує 40 на 100 000 [1]).

Україна як соціальна і правова держава, гарантуючи кожному громадянину недоторканність і безпеку, захист здоров'я й життя і визнаючи це чи не найголовнішими пріоритетними завдання своєї діяльності, має не випускати з поля зору окреслене питання і вживати заходів, щоб принаймні знизити відсоток самогубств, долучатися до європейських і світових програм запобігання суїцидам, створювати центри реабілітації і психологічної підтримки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Звісно, проблема самогубств – не нова. Так, самогубство й шляхи його попередження вивчали також українські науковці: Ю. В. Александров (Yu. V. Aleksandrov), В. О. Глушков (V. O. Hlushkov), В. Ф. Войцех (V. F. Voitsekh), С. В. Жабокрицький (S. V. Zhabokrytskyi), М. П. Мелент'єв (M. P. Melentiev), О. М. Моховіков (O. M. Mokhovikov), Г. Я. Пілягіна (H. Ya. Piliagina), В. В. Сулицький (V. V. Sulytskyi), А. П. Тіщенко (A. P. Tishchenko), А. Г. Чупріков (A. H. Chuprikov), Н. М. Ярмиш (N. M. Yarmysh) та ін. Однак усі вказані науковці висловлювали різні точки зору з цього приводу, бо увагу приділяли тим чи іншим аспектам цього питання. Останнім часом самогубство стало предметом вивчення таких вчених, як Р. В. Ващенко (R. V. Vashchenko), В. В. Сулицький (V. V. Sulytskyi), В. В. Гриценко (V. V. Hrytsenko), В. О. Шаповалов (V. O. Shapovalov), С. І. Яковенко (S. I. Yakovenko), Л. М. Шестопалова (L. M. Shestopalova) та ін.

Варто додати, що на сьогодні серед науковців триває дискусія з приводу того, чи доцільно взагалі самогубство відносити до елементів предмета кримінології, а отже, робити об'єктом кримінологічних досліджень. Так, окремі вчені виступають проти вивчення самогубства в межах кримінології, хоча є й прихильники протилежного погляду, який підтримуємо й ми. Доводами на користь того, що самогубство не тільки можна, а й потрібно розглядати як предмет вивчення кримінології, на нашу думку, слід визнати факт того, що, по-перше, це явище тісно пов'язане з віктимологією в її широкому розумінні і латентністю злочинності; по-друге, існує багато спільного в причинах, які породжують злочинність і самогубство; по-третє, самогубство може бути наслідком багатьох злочинів, зокрема, доведення до самогубства; показники злочинності й само-

губств корелюють між собою. Беручи до уваги все вищенаведене, спробуємо на рівні статті дослідити це питання.

Мета статті – довести, що самогубство є кримінологічним явищем, проаналізувати його причини і запропонувати шляхи протидії і попередження виникнення наміру позбавити себе життя.

Виклад основного матеріалу. Як уже зазначалося, самогубство – це не проблема однієї країни, а, на жаль, загальносвітова, з огляду на що воно й визнане «чумою XXI століття». Крім того, щоб привернути увагу світової спільноти до цього явища, 10 вересня проходить Всесвітній день запобігання самогубствам. Повторимося, що за даними ВООЗ приблизно 20 млн осіб кожен рік вдаються до суїциду і стільки ж здійснюють спробу вкоротити собі віку [1], що тягне за собою психологічні наслідки як для самого самогубця, так і, як мінімум, для осіб в його оточенні. До речі, за даними Державної служби статистики України, у 2016 р. майже 7,5 тисяч українців скоїли суїцид, а більшість склали чоловіки – близько 6 тисяч. Максимальну кількість суїцидів за роки незалежності було зафіксовано в період з 1996 по 2000 рр. [4]. Разом із тим офіційна статистика фіксує лише наявні випадки суїциду, тому реальна кількість самогубств може перевищувати дані у два-три рази [2].

Додамо, що ВООЗ за показником суїциду поділяє країни на 3 групи.

Так, до I групи включені ті, в яких *високий та дуже високий рівень* самогубств (більш ніж 20 осіб на 100 тис. населення): Гайана – 44,2, Республіка Корея – 28,9, Шрі-Ланка – 28,8, Литва – 28,2, Мозамбік – 27,4, Непал – 24,9, Танзанія – 24,9, Казахстан – 23,8, Індія – 21,1, Латвія – 22,9, Китай – 22,2, Словенія – 21,9 [3].

II – *середній рівень* самогубств (від 10 до 20 осіб на 100 тис. населення): Туркменія – 19,6, Росія – 19,5, Угорщина – 19,1, Японія – 18,5, Білорусь – 18,3, Україна – 16,8, Польща – 16,6, Латвія – 16,2, Фінляндія – 14,8, Молдова – 13,7, Естонія – 13,6, Франція – 12,3, США – 12,1, Канада – 11,3, Куба – 11,4, Швеція – 11,1.

III – *низький рівень* самогубств (до 10 осіб на 100 тис. населення): Німеччина – 9,2, Киргизія – 9,2, Швейцарія – 9,2, Узбекистан – 8,5, Велика Британія – 6,2, Ізраїль – 5,9, Італія – 4,7, Греція – 3,8, Грузія – 3,2, Вірменія – 2,9, Азербайджан – 1,7 [3].

Згідно з даними тієї ж ВООЗ, найменше суїцидів в Єгипті, на Гаїті й Ямайці, в яких рівень самогубств майже дорівнює нулю [2].

Як бачимо, в одній групі, а іноді й поруч знаходяться країни з різним розвитком економіки і життя населення. Це свідчить про те, що не тільки соціальний чинник впливає на показники. Так, згідно з рейтингом Центру з профілактики та контролю захворювань США (CDC) за 2016 р. перелік професій, представники яких найчастіше скоюють самогубства, наступний: найвищі показники серед низькокваліфікованих робітників, які працюють і живуть в ізоляції від соціуму. До цієї групи потрапляють фермери, лісники, лісоруби і рибалки. За ними йдуть теслі, шахтарі, електрики і будівельники. Кількість суїцидів серед

лікарів та інших фахівців охорони здоров'я у США на 80 % нижче. Менш за все самогубців серед вихователів, вчителів і бібліотекарів. Разом із тим за останні 30 років у США зафіксовано зростання утричі кількості самогубств [3]. Крім того, у 60-х рр. XX століття загальносвітовою стала тенденція до того, що вікова вісь суїциду змістилася у бік 24-річних і навіть 15-річних, причому у найбільш благополучних з економічного погляду країнах [2].

Звернемося до даних у нашій державі. На цей час, за даними ВООЗ, Україна посідає 21 сходинку в рейтингу з понад 180 країн, але кілька років тому вона входила в десятку країн із найвищим рівнем самогубств [2]. Щоправда, наведене не варто зараховувати до позитивних моментів, адже якщо подивитися на всю статистику самогубств, то можна констатувати, що місце України змінилося переважно завдяки збільшенню самогубств в інших країнах. Таким чином, незважаючи на те, що у XXI столітті кількість самогубств зменшилася (18 смертей на кожні 100 тис. населення, однак це знов же лише офіційна статистика), і з урахуванням військових дій (наявність непідконтрольних територій може позначатися на достовірності), цій проблемі треба приділяти більше.

Починаючи висвітлення питання, наведемо визначення поняття «самогубство» (суїцид) як соціального явища, притаманного будь-якому суспільству:

- умисне спричинення власної смерті, часто вчинене з відчаю, причиною чого нерідко стають психічні захворювання, такі як депресія, біполярний розлад, шизофренія, алкоголізм чи наркотична залежність [5];
- позбавлення себе життя, можлива власна загибель, ймовірне знищення самого себе, зумовлені ризикованою дією, відчайдушним вчинком та ін. [6];
- свідоме самостійне позбавлення себе життя, спричинене своєю безпосередньою, умисною і бажаною дією.
- (медичний) *sui caedere*, лат. – вбивати себе;
- акт самогубства або спроби самогубства, який здійснюється у стані сильного душевного розладу або під впливом якогось психічного захворювання;
- усвідомлений акт самоусунення з життя під впливом гострих психо-травмуючих ситуацій, при яких власне життя як вища цінність втрачає сенс.

Однак дотепер немає єдиного як міжгалузевого, так і правового підходу до феномену самогубства. Перш за все це пов'язано з тим, що причинність діє на різних рівнях, зокрема на загальному (у суспільстві в цілому), спеціальному (на рівні групи) й індивідуальному (біопсихологічні причини суїцидальної поведінки особистості). На думку фахівців, існує багато причин, через які люди вкорочують собі віку, але до самогубства найчастіше призводять певні події. Наприклад, хлопці й дівчата, зазнавши певного душевного болю і не маючи змоги зарадити собі, вбачають у смерті спосіб помститися кривдникам. Як написав Хіроші Інамура – японський спеціаліст, який вивчає людей, що збираються вчинити самогубство: «Діти своєю смертю прагнуть покарати особу, яка завдає їм болю» [7]. Інколи особи з огляду на специфіку психіки піддаються відчаю і чинять самогубство через таке, що іншим здається лише дрібницею. Так, як показало недавнє дослідження у Великій Британії, знущання над дітьми – це

той чинник, який майже у сім разів підвищує ймовірність вчинення ними самогубства [7].

Хтось намагається покінчити з життям, маючи конфлікт із законом, через неприємності в школі, розрив із коханою особою чи поганий табель успішності, нервування перед екзаменами або тривогу про майбутнє. У свою чергу, юнаків і дівчат, які отримують високі оцінки й схильні до максималізму, вдатися до спроби самогубства може невдача, справжня чи уявна. Дорослих до самогубства найчастіше спонукають фінансові проблеми або ж труднощі, пов'язані з роботою, боргами, невдачами у підприємницькій діяльності, а також бідність, безробіття і сімейні проблеми [6].

Важливими чинниками науковці називають вихід на пенсію і фізичні недуги, особливо серед людей похилого віку. Часто особи цієї вікової категорії вбачають у самогубстві порятунк, причому не тому, що невиліковно хворі, а тому, що не можуть зносити страждань.

Підсумовуючи наведене, вважаємо за доцільне навести висновки, зроблені в дисертації Л. М. Шестопаоловою, що на загальносоціальному, як і на спеціальному, рівні самогубство спричиняють здебільшого соціально-економічні чинники; на індивідуальному рівні його детермінують ще й психологічні чинники (душевна криза, депресія тощо, що підсилюють вплив соціально-економічних детермінантів і провокують вчинення самогубства). Погоджуємося з вченою і стосовно того, самогубство може бути охарактеризоване як комплексне соціально-біопсихологічне явище, яке існує на різних етапах розвитку суспільства, а кількість самогубств може збільшуватися чи зменшуватися. Крім того, враховуючи недосконалість суспільних відносин (беручи до уваги той факт, що вимоги постійно підвищуються), явище, яке нами розглядається, не може зникнути, адже воно є невід'ємною ознакою, необхідним наслідком соціального процесу [8].

До сказаного додамо, що на переконання ВООЗ, причини самогубств опосередковано пов'язані з низьким рівнем життя, адже в соціально стабільній Швеції протягом десяти років зростає кількість суїцидів [3]. Безумовно, під час загальних суспільних катаклізмів (економічні кризи, військові події) кількість суїцидів збільшується. Проте найбільше самогубств серед хворих на алкоголізм, наркоманію, інвалідів, недавніх пенсіонерів, це, звісно, говорить на користь того, що соціальна незахищеність – одна з причин зростання суїциду [3]. Крім того, можемо, спираючись на статистичні дані, визначити вікові групи осіб з найвищим суїцидальним ризиком: I – особи інволюційного віку (старші 55 р.) становлять 39,9 %, II – особи молодого й середнього працездатного віку (18–39 р.) – 38,2 %, причому на молодь у віці 18–21 р. припадає 9,4 % самогубств). Нами також встановлено, що найбільш суїцидально вразливими категоріями слід визнати соціально не захищені верстви населення, хворих, самотніх і осіб, які перебувають у закритих системах.

Тож, можемо констатувати, що дане соціальне явище є статистично сталим, його поширеність корелює з культурно-історичними, етнічними, соціально-

економічними та іншими аспектами. Так, розглядаючи самогубство у контексті домінуючих у суспільстві уявлень про сутність життя і смерті, свободу вибору, моральність тощо, тобто з точки зору криминології, філософії, соціології, психології, загальними причинами можна визнати наступні.

1. *Власне соціальні*. До них належать, майнова нерівність людей, а також протиріччя за національною, класовою, стратовою, кастовою, професійною та багатьма іншими ознаками.

2. *Економічні* (до речі, про них вів мову ще Е. Дюркгейм, який помітив залежність суїцидної активності населення від економічної нестабільності держави. Так, науковець зробив висновок, що «схильність ця неминуче повинна залежати від соціальних причин і являти собою колективне явище». Далі Е. Дюркгейм пише: «Одна й та ж саме обставина чи збіг обставин не можуть викликати то один, то інший наслідки, бо інакше різниця результатів була б незрозумілою і вважалася б запереченням принципу причинності. Оскільки ми можемо констатувати специфічну відмінність між причинами, остільки ми повинні очікувати подібної ж відмінності між наслідками. Виходячи з цього ми можемо встановити соціальні типи самогубств не шляхом безпосередньої класифікації, що спирається на попередній опис їх характерних особливостей, а класифікуючи самі причини, що викликають їх. Не торкаючись питання, чому вони різняться, ми перш за все досліджуємо, які ті соціальні умови, від яких вони залежать» [9].

На доповнення (звісно, і на підтвердження) наведемо висловлювання К. О. Сомхішвілі, який серед причин самогубств виокремлює психосоціальні стреси, безробіття, розпад сім'ї, самотність, алкоголізм, певний соціальний статус, низький освітній рівень. Учений особливо наголошує в цьому контексті на подвійній функції сім'ї, факторі неповної сім'ї, характері виховання, факті суїциду близьких, розладі особистості [10].

Таким чином, на спеціально-криминологічному рівні причини вчинення самогубств доцільно класифікувати за їх місцем виникнення чи акумуляції, бо вони є спільними для певних груп населення, об'єднаних за різними ознаками штучно (за принципом і способом утворення групи) чи природно (за ознакою спільної діяльності за умови усвідомлення ними належності до цієї групи). Виходячи з цього причини поділяються на: 1) *родинні*, серед них передусім варто назвати насильство, приниження, експлуатація в сім'ї тощо; 2) *колегіальні*, тобто ті, що виникають в колективі, який утворюється за родом зайнятості в суспільстві, насамперед йдеться про недооцінювання, нехтування, агресію, приниження тощо; 3) *групові* (йдеться, зокрема, про (а) групи за інтересами, у цьому випадку ними є позбавлення можливості самовираження, байдужість, самотність та ін., (б) групи за іншими ознаками (віком, професією, субкультурою, сексуальною орієнтацією тощо); окремо слід вказати такі групи, як (в) друзі, товариші (між ними дуже довірливі, близькі, відверті стосунки), серед причин частіш за все вказуються зрада, втрата.

Статистичні дані засвідчують наступне. Так, якщо брати першу групу, тобто

родинні причини, то у 37 % від загальної кількості у самогубстві винні батьки. Згідно з даними саме батько чи мати спонукають власних дітей, переважно неповнолітніх, так би мовити, укоротити собі віку. Неповнолітні через вікові (йдеться насамперед про психологічні) особливості більш уразливі, сприйнятливі і чутливі, хоча ще не здатні повною мірою протистояти кривдникам. Стаючи об'єктом приниження, кепкування чи зазнаючи побоїв, не розуміючи при цьому причин, вони закриваються, оскільки не знаходять сил чинити опір. Як наслідок, задля того, щоб припинити це, вирішують піти з життя. Інколи неповнолітні через не уважне ставлення батьків до них або їх проблем, небажання вислухати, посилаючись на брак часу чи втому, вирішують, що вони нікому не потрібні чи їх ніхто не хоче розуміти, а отже, не розуміють, для чого їм так жити, і вкорочують собі віку. Другою за кількістю групою є самогубство, причиною якого вважаються особи, які перебували у родинних стосунках із самогубцем, а саме вже повнолітні близькі родичі жертв, – у 26,5 % до відчаю доводили син або донька, а ще у 10,5 % – чоловік (дружина) жертви. Наведені дані не тільки жахливі, вони вражають і змушують вести мову про те, що органи влади безсилі вплинути на такий стан справ, бо бездіяльні на тих стадіях, коли самогубству можна було запобігти шляхом оперативного реагування на ті протиправні діяння з боку особи злочинця, які стали причиною вчинення самогубства. Завершують сумну статистику кредитори, з їх вини у 5% людина накладала на себе руки.

Зазначене викликає занепокоєння, оскільки саме близькі, тобто ті, з ким у переважній більшості випадків жертва зустрічається кожного або майже дня, а отже, не в змозі уникнути їх, стають причиною самогубства. З огляду на сказане можемо констатувати, що самогубство – це біда і один із викликів сучасного світу. Звісно, з тим, що людина з власної волі йде з життя, миритися важко.

Представники різних галузей знань, вивчаючи це явище, пропонують різні способи і засоби запобігання йому, але однак в необхідності вжиття ефективних попереджувальних заходів. Так, пропонується на *загальносоціальному рівні*: зміцнити соціальні інститути сім'ї, шлюбу, традиційного укладу життя, церкви, об'єднати громадян України християнською мораллю та національною ідеєю для будівництва нової самобутньої держави; створити нові робочі місця, відновлюючи виробництво товарів і надання окремих видів послуг; сприяти розвитку малого й середнього бізнесу (передусім створювати належні умови для цього – О. Т.); розпочати реальну боротьбу з корупцією. Як бачимо, нічого нового і незвичного. Про це ведуть мову вже впродовж багатьох років. А що ж на практиці? Можемо стверджувати, що певні зрушення є. Так, відкриваються кризові центри, в яких надається психологічна та інша допомога жертвам домашнього насилля, особам, які опинилися у скрутних чи складних життєвих умовах, тощо. Знаючи це, людина, сподіваємося, вдасться до їх допомоги, дослухається порад. Крім того, з'явилися волонтерські групи, члени яких радо відкликаються на прохання про допомогу. Це дуже актуально для нашої держави, зважаючи на те, в якій ситуації опинилася громадяни: війна, окупація,

внутрішнє переміщення (тобто переїзд до іншого міста). Більшість людей тривалий час перебуває у напруженні, у них постійне відчуття страху, невизначеності. Зрозуміло, самотужки впоратися з цим важко. Як вважає військовий психолог Андрій Козінчук із Всеукраїнського громадського об'єднання «Побратими», підстав для хвилювання більш ніж достатньо. На його думку, реальна статистика самогубств (фахівець веде мову про це явище серед бійців АТО) нині може бути вищою у кілька разів, адже отримані представниками ЗМІ дані стосуються лише чинних військовослужбовців і не враховують статистики стосовно Нацполіції, Нацгвардії, Прикордонної служби, добровольчих батальйонах, і, найголовніше, ветеранів, які є «найбільшою групою ризику». Держава також не стоїть осторонь. Вживаються заходи щодо морально-психологічної реабілітації військових ЗСУ. За даними Головного управління морально-психологічного забезпечення ЗСУ, у 2016–2017 рр. на психологічну реабілітацію військових виділено 50 млн грн; 40 тис. військових пройшли реабілітацію у санаторних закладах з початку АТО; 80 груп первинної психологічної допомоги діють у зоні АТО.

Лікар-психолог, який працює з колишніми бійцями АТО у Клеванському госпіталі, теж наголошує, що конкретних моделей поведінки, які вказали б на те, що людина задумала звести рахунки з життям, немає, бійці, навпаки, такий намір всіляко приховують. Спеціаліст радить: «Якщо його поведінка відмінна, навіть дивакувата, – це вже є приводом звернутися до психолога» [11].

До сказаного додамо, що до перспективних завдань, виконання яких дасть змогу зменшити кількість самогубств, влада зараховує досягнення економікою України такого розвитку, який відповідав би сучасним європейським стандартам, що підтверджує спрямованість політики держави на соціальний захист людини, підвищення її добробуту.

На думку все тих же фахівців, «*на спеціальному рівні* слід вжити першочергових заходів» із створення спеціальних уповноважених органів – центрів суїцидологічних служб (та їх закладів: консультативних пунктів, клінік-готелів, достатньої кількості «телефонів довіри» тощо), «запровадження єдиного повноважного координатора такої попереджувальної діяльності – спеціальної державної комісії при Міністерстві праці та соціальної політики, а на місцях рад (при селищних, сільських і міськрадах), до складу яких увійшли б керівники різних органів, організацій, представники громадськості тощо» [8]. Можливо, також доцільно «утворити спеціальний матеріальний фонд для захисту вразливих верств населення й окремих контингентів; провадити спеціальну освітньо-виховну роботу; ввести інститут релігійного піклування» [8]. Вчені мають розробити наукове забезпечення попереджувальної діяльності.

На *індивідуальному рівні* попередження самогубств має орієнтуватися на виявлення і детальне вивчення суїцидонебезпечних особистостей, індивідуальних причин й умов суїцидальної поведінки. Наприклад, можна проводити психологічні тренінги; організовувати спілкування з особами, які подолали кризовий стан; вживати лікувально-профілактичних і реабілітаційних заходів задля прискорення адаптації до існуючих умов або зміни мікросередовища;

сприяти і стимулювати інформування різних органів про небезпеку вчинення самогубства особою тощо.

Висновки. Підсумовуючи, можемо констатувати наступне.

Загальними причинами самогубства слід визнати: а) власне соціальні (до них належать майнова нерівність людей, а також суперечності за національною, класовою, стративною, кастовою, професійною та багатьма іншими ознаками); б) економічні.

На спеціально-кримінологічному рівні причини вчинення самогубств доцільно класифікувати за їх місцем виникнення чи акумуляції на: 1) родинні; 2) колегіальні; 3) групові.

Попереджувальних заходів необхідно вживати на *загальносоціальному, спеціальному й індивідуальному рівнях*.

В Україні відкриваються кризові центри, в яких надається психологічна та інша допомога жертвам домашнього насилля, особам, які опинилися у скрутних чи складних життєвих умовах, з'явилися волонтерські групи, члени яких радо відкликаються на прохання про допомогу.

Список літератури:

1. У ВООЗ оприлюднили статистику самогубств у світі. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1751388-u-vooz-oprilyudnili-statistiku-samogubstv-u-sviti>.
2. World Health Organization / Suicide rates, age-standardized / Data by country. URL: <http://apps.who.int/gho/data/node.main.MHSUICIDEASDR?lang=en>.
3. ВООЗ назвала, в яких країнах світу найвищий рівень самогубств. URL: https://zik.ua/news/2018/03/29/vooz_nazvala_v_yakyh_krainah_svitu_nayvyshchyy_riven_samogubstv_1294883.
4. Росія лідирує в Європі за кількістю дитячих самогубств. URL: <https://www.unian.ua/world/760690-rosiya-lidirue-v-evropi-za-kilkistyu-dityachih-samogubstv.html>.
5. Академічний тлумачний словник : в 11 т. URL: sum.in.ua/s/samoghubstvo (дата звернення 21.10.2018).
6. Данило О., Скалецький М. Причини та мотиви суїцидальної поведінки в умовах економічної кризи. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/6411/1/14.pdf> (дата звернення 01.11.2018)
7. Чому вони відмовляються жити. URL: <https://wol.jw.org/uk/wol/d/r15/lp-k/102001762>.
8. Шестопалова Л. М. Самогубство та доведення до самогубства: заходи протидії : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2001. 237 с.
9. Дюркгейм Э. Самоубийство: Социологический етюд / пер. с фр. с сокр. ; под ред. В. А. Базарова. Москва : Мысль, 1994. 399 с. URL: http://www.univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/669/Emil'_Djurkgejm_-_Samoubijstvo._Sociologicheskij_etjud.pdf.
10. Сомхишвили К. О. Суицидальное поведение молодежи в возрасте 18–25 лет в отечественной социологии. URL: www.psu.ru/psu/files/4802/somhishvili.doc.
11. «Мужики не плачуть»: що робити із самогубствами в армії? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/in-depth-39321970>.

References:

1. U VOOZ oprilyudnyly statystyku samogubstv u sviti. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1751388-u-vooz-oprilyudnili-statistiku-samogubstv-u-sviti> [in Ukrainian].
2. World Health Organization / Suicide rates, age-standardized / Data by country. URL: <http://apps.who.int/gho/data/node.main.MHSUICIDEASDR?lang=en>.

3. VOOZ nazvala, v yakykh krainakh svitu naivysshchy riven samohubstv. URL: https://zik.ua/news/2018/03/29/vooz_nazvala_v_yakyh_krainah_svitu_nayvysshchyy_riven_samogubstv_1294883 [in Ukrainian].
4. Rosiia lidyruie v Yevropi za killkistiu dytiachykh samohubstv. URL: <https://www.unian.ua/world/760690-rosiya-lidirue-v-evropi-za-killkistyu-dityachih-samogubstv.html> [in Ukrainian].
5. Akademichnyi tлумachnyi slovnyk. (Vols. 1–11). URL: sum.in.ua/s/samoghubstvo [in Ukrainian].
6. Danylo, O., Skaletskyi, M. Prychyny ta motyvy suitsydalnoi povedinky v umovakh ekonomichnoi kryzy. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/6411/1/14.pdf> [in Ukrainian].
7. Chomu vony vidmovliautsia zhyty. URL: https://wol.jw.org/uk/wol/d/r15/lp-k_/102001762 [in Ukrainian].
8. Shestopalova, L.M. (2001). Samohubstvo ta dovedennia do samohubstva: zakhody protydiv. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
9. Djurkgejm, Je. (1994). Samoubijstvo: Sociologicheskij etjud / V.A. Bazarov (Ed.). Moscow: Mysl'. URL: http://www.univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/669/Emil'_Djurkgejm_-_Samoubijstvo._Sociologicheskij_etjud.pdf [in Russian].
10. Somhishvili, K.O. Suicidal'noe povedenie molodezhi v vozraste 18–25 let v otechestvennoj sociologii. URL: www.psu.ru/psu/files/4802/somhishvili.doc [in Russian].
11. „Muzhyky ne plachut”: shcho robyty iz samohubstvamy v armii? URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/in-depth-39321970> [in Ukrainian].

Tkacheva E. V., PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Criminology and Penal Law, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.
e-mail : sunspring0805@gmail.com ; ORCID 0000-0002-4600-9268

Suicide as a criminological appearance: causes and ways of prevention

The article analyzes the causes of suicide as a criminological phenomenon. It is stated that it is statistically stable, its prevalence correlates with cultural-historical, ethnic, socio-economic and other aspects. Thus, considering suicide in the context of the dominant concepts in society about the essence of life and death, freedom of choice, morality, etc., that is, from the point of view of criminology, philosophy, sociology, psychology, general reasons can be recognized: 1) actually social (they include property inequality people, as well as contradictions in the national, class, executed, caste, professional and many other features); 2) economic. At the specially-criminological level, it is appropriate to classify the causes of committing suicide according to their place of origin or accumulation, because they are common to certain groups of people, united on different grounds artificially (by principle and method of group formation) or naturally (on the basis of joint activity provided awareness of their belonging to this group). For this reason, the following are divided into: 1) family, among them above all, it should be called violence, humiliation, exploitation in the family, etc.; 2) collegial, that is, those that arise in a collective formed by the type of employment in a society, first of all it refers to underestimation, neglect, aggression, humiliation, etc.; 3) group (in particular, it is about interest groups; in this case they are deprivation of the possibility of self-expression, indifference, loneliness, etc., (b) groups on other grounds (age, profession, subculture, sexual orientation, etc.) It should be noted separately that such groups as (c) friends, comrades (very confident, close, frank relationship between them), among the reasons most often indicated betrayal, loss.

Keywords: suicide; causes of suicide; classification; criminological phenomenon; special-criminological level; committing suicide.

Надійшла до редколегії 15.11.2018 р.